

DENİZLİ’DE KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ KİMİ GELENEKSEL MESLEKLER

Ayşegül KOYUNCU OKCA*

Öz

Hızla gelişen-değişen-dönüşen bilim, sanayi, ticaret ve iletişim teknolojileri bireylerin gerek üretim gerekse tüketim tercihlerinde birtakım değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Geleneksel meslekler değişim ve dönüşüm sürecinden olumsuz etkilenecek ticari, ekonomik, teknolojik, kültürel ve sanatsal olarak tercihlere cevap veremez duruma gelmiştir. Dönemine önemli hizmetleri bulunan geleneksel meslekler aslında ait olduğu toplumun gelenek ve görenekleri çerçevesinde şekillenerek sahip olduğu kültür ve sanat düzeyinin en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Başka bir ifade ile bu meslekler aslında ait oldukları toplumların ortak tarih anlayışı doğrultusunda, kültürel ve sanatsal birikimini, estetik bilincini, yaşam biçimlerini, zevklerini, inanç ve duygu dünyalarını yansıtmaktadır. Genellikle babadan-oğula ve anadan-kıza usta-çırak ilişkisi içerisinde öğretilen bu mesleklerden bazıları günümüzde son demlerini yaşamaktadırlar. Geçmişte tüm ailenin geçimini sağlayan bu meslekler artık gerekli kazancı sağlayamadıkları için yok olmaya başlamışlardır.

Bu çalışmanın amacı; Denizli’de faaliyet göstermiş kültürel veya sanatsal değerdeki önemini kaybeden ya da kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekleri tanıtmak, kimler tarafından ve nerelerde en çok icra edildiklerinin üzerinde durmak, günümüzdeki durumlarını tespit ederek, geçmişten günümüze bu mesleklerde yaşanan değişikliklerin saptanması olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın gerçekleşmesi için yöntem anlayışımız ışığında amaca ulaşmada gerekli araçlar olan alan araştırması, gözlem ve söyleşi teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca literatür taraması yapılarak çalışmanın bilimsel bir tabana oturtulması sağlanmış ve halen üretimi devam eden geleneksel meslekler fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Denizli, Kültür, Sanat, Geleneksel Meslekler, Usta-Çırak

SOME TRADITIONAL OCCUPATIONS ABOUT TO BE LOST IN DENİZLİ

Abstract

Rapidly developing, changing and transforming science, industry, trade and communication technologies have led to some changes both in production and consumption preferences of individuals. Having been affected by the change and transformation process in a negative manner, traditional occupations can no longer satisfy commercial, financial, cultural and artistic preferences. Having been shaped within the frame of customs and traditions of the society to which they belong, the traditional occupations that have important services during their period are among the most significant indicators of the cultural and artistic aspects of that society. In other words, these occupations in fact reflect the cultural and artistic background, aesthetic awareness, life styles, tastes, beliefs and emotions of the society to which they belong along the lines of its common historical understanding. Some of these occupations which have generally been inherited from father to son, from mother to daughter through a master-apprentice relationship are now heading for the last roundup. These occupations which used to provide for the entire family have started to disappear since they can no longer provide a sufficient income.

The purpose of this study was determined as introducing the traditional occupations that were once carried out in Denizli, later either have lost or about to lose their significance in terms of cultural or artistic importance, identifying their places of most intensive production, finding out by whom they were carried out and since when they did this, and having identified their states today, identifying the changes that have been experienced from past to present. In order to conduct this study, with the light of our methodological approach;

* Yrd. Doç. Pamukkale Üniversitesi Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi, aysegulkoyuncu@pau.edu.tr

field study, observation and interview techniques were used as the tools required to achieve our objectives. Moreover, literature scanning was performed for the study to be based on a scientific foundation and still continuing production of traditional occupations was documented with photographs.

Key Words: Denizli, Culture, Art, Traditional Occupations, Master-Apprentice

Giriş

Gelenek veya geleneksel kavramı genellikle durgun, sıklıkla homojen olarak nitelendirilen toplulukları tanımlamak için kullanılır. Geleneksel meslekler; yerel gelenek ile uyum içinde olan ve yerel topluluk tarafından gerçekleştirilen mesleki faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Ev, işyeri, dini ve toplumsal törenlerde, takas ya da nakit ile sağlanan geçim kaynağı olarak, yerel topluluklar tarafından gerçekleştirilen tüm üretim faaliyetlerini kapsamaktadır (Asafu-Adjaye, 1996, s. 125-135).

Hızla gelişen, değişen ve dönüşen bilim, sanayi, ticaret ile iletişim teknolojileri, bireylerin gerek üretim gerekse tüketim tercihlerinde birtakım değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Geleneksel meslekler, değişim ve dönüşüm sürecinden olumsuz etkilenerek ticari, ekonomik, teknolojik, kültürel ve sanatsal olarak tercihlere cevap veremez duruma gelmiştir. Artan nüfusa paralel olarak talep ve isteklerin de artması ile ihtiyaçların da çeşitlenmesi, gerek ürün gerekse hizmet sektöründe talepleri artırmıştır. Ancak yerli üretimin yeteri kadar desteklenmemesi, emek yoğun olarak üretim yapılan mesleklerde yetiştirilecek çırağın bulunamaması, ithal ürünlere sağlanan imtiyazlardan yerli ürünlerin faydalanamaması ve moda kavramının çok sık olarak değişiklik göstermesi geleneksel mesleklerin kaybolmaya yüz tutmasına neden olmuştur. Genellikle babadan-oğula ve anadan-kıza usta-çırak ilişkisi içerisinde öğretilen bu mesleklerden bazıları günümüzde son demlerini yaşamaktadır. Geçmişte tüm ailenin geçimini sağlayan bu meslekler artık gerekli kazancı sağlayamadıkları için yok olmaya başlamışlardır (Koyuncu, 2005, s. 32).

Dönemine önemli hizmetleri bulunan geleneksel meslekler aslında ait olduğu toplumun gelenek ve görenekleri çerçevesinde şekillenerek sahip olduğu kültür ve sanat düzeyinin en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Başka bir ifade ile bu meslekler, aslında ait oldukları toplumların ortak tarih anlayışı doğrultusunda, kültürel ve sanatsal birikimini, estetik bilincini, yaşam biçimlerini, zevklerini, inanç ve duygu dünyalarını yansıtmaktadır (Altıntaş, 2016, s. 158). Bir üretim faaliyetinin geleneksel sayılabilmesi için, yerel topluluk ile çok uzun bir tarihi bağının olması ve geçim kaynağı ekonomisine dayanması gerekir (Yurtseven ve Kaya, 2010, s. 24).

Denizli’de geçmişten günümüze faaliyet gösteren birçok geleneksel meslek bulunmaktayken, bu çalışmada belli bir gruplandırmaya gidilmiştir. Kültürel ve sanatsal değeri olan meslekler arasından seçilenler detaylı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı; önemini kaybeden ya da **kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekleri tanıtmak, kimler tarafından ve nerelerde en çok icra edildiklerinin üzerinde durmak, günümüzdeki durumlarını tespit ederek, geçmişten günümüze bu mesleklerde yaşanan değişikliklerin saptanması olarak belirlenmiştir.** Bu çalışmanın gerçekleşmesi için yöntem anlayışımız ışığında amaca ulaşmada gerekli araçlar olan alan araştırması, gözlem ve söyleşi teknikleri

kullanılmıştır. Ayrıca literatür taraması yapılarak çalışmanın bilimsel bir tabana oturtulması sağlanmış ve halen üretimi devam eden geleneksel meslekler fotoğraflanarak belgelenmiştir.

GELENEK VE GELENEKSEL MESLEKLER

1980’li yıllardan sonra bütün dünyada bilim, sanayi, ticaret ve iletişim teknolojilerinde hızlı bir gelişim, değişim ve dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişim, değişim ve dönüşüm ile birlikte maddi, manevi değerler, bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimler ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmıştır. Yaşanan bu süreç genel olarak küreselleşme olarak ifade edilmektedir (Kolaç, 2009, s. 19). Küreselleşmenin, ulusal kimlik, kültür ve sanatın temel niteliklerine zarar verdiği, ulusal birçok değerın kaybolmasına neden olduğu, evrensel olarak bir kod oluşturduğu düşünüldüğünde ulusal kimliğin, kültürün, sanatın özgün ve biricik olması ile anlam kazanan yapısının ne kadar ciddi bir tehdit altında olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır (Göka, 2003, s. 88).

Son yıllarda yaşanan gelişim ve değişimler kültürel, sanatsal değeri olan tarihi öneme sahip birçok geleneksel meslek kolunu, ya dönüşüme uğratmış ya da yok olma tehlikesine sokmuştur. Batı hayranlığı olarak ifade edebilecek kültürel yozlaşma ya da benlik kaybı, Türk toplumunu derinden etkilemiş, zarif el işçiliği ihmal edilirken, ruhsuz ve soğuk seri üretim mamuller giderek önem kazanmıştır. Bu durum karşısında, geleneksel ve yöresel yetenekler anlamını yitirmiş ya da körelmiş, mesleklerin devamlılığı için gerekli olan çırakların ilgisini kaybetmesine neden olmuştur. Başka bir ifade ile bireyler açısından gelişen ve değişen toplumsal dinamikler, bazı geleneksel mesleklerin işlevselliğinin yitirilmesinde ve çağın gerisinde kalmasında etkili olmuştur (Altıntaş, 2016, s. 161). Geleneksel mesleklerin usta ve erbaplarının sayılarının gittikçe azalması ve bazı geleneksel mesleklerin, becerilerin yok olması, geleneksel sanatların da geleceğini ciddi anlamda tehdit etmektedir (Öter, 2010, s. 177-178).

Geleneksel mesleklerden bahsederken öncelikle gelenek kavramının doğru olarak algılanması gerekmektedir. Bu kavram çok çeşitli ve değişken kullanımlara sahiptir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre gelenek kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon (www.tdk.gov.tr, 09.11.2016).

Milletlerin varlıklarını, bütünlüklerini ve farklılıklarını koruyan, ihtiyaçlarını her anlamda karşılayan süreklilik vasfına sahip düzenlemeler gelenek olarak nitelendirilmektedir. Bunların sayısı, işlevleri ve yapı özellikleri, ait oldukları milletin gelişme durumlarına ve ihtiyaçlarına göre farklılıklar göstermektedir. Sayıları, özellikleri ve işlevleri ne olursa olsun, bir milletin hayatında yer alan geleneklerin tümü, o milletin kültürünü meydana getirir (Yıldırım, 1998, s. 81-82). Çıkış noktası itibari ile karakteristik olarak bireyselmış gibi değerlendirilse de gelenekler, aslında nakledilme yolu ile toplumsal olma kapasitesindedirler. Nakledilme süreçlerinde ise, geçmişten geleceğe doğru akıp giden dinamik zaman içinde toplumsal tecrübelerden oluşan birikim ile toplumların bugününü ve yarınını şekillendirirken; aynı zamanda, temsil ettikleri toplumlar için bütünleştirici, öteki için de farklılaştırıcı bir işleve bürünürler. Gelenekler, toplumsal yapıların farklılığını ve ait olduğu toplumların yaşam

biçimini anlamayı sağladıklarından veya büyük ölçüde yardımcı olduklarından dolayı birçok bilim dalına kaynaklık etmişlerdir (Ersoy, 2006, s. 135).

Eskiden beri devam eden, resmi olmayan yol ya da teknikler ile kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan, zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa, değişmeye ve gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme, kullanma tarzı (Ekici, 2007, s. 20) olan gelenek aslında bir intikal etme işlemidir. Nakletme, bilgiyi uygulamayı, teknikleri, hukukları, şekilleri, sözlü ve yazılı birçok diğer özelliği kapsar. Bu bakımdan gelenek yaşayan bir varlıktır (Kaya ve Tatar, 2008, s. 37-38).

Geleneksel mesleklerin tarihi, aslında insanlık tarihini incelemekle başlar. Çünkü gelenek, insanın kendisi ile birlikte var ettiği her şeydir. İnsanın olduğu her yerde gelenek de hayat bulur. Gelenekler zaman içinde gelişir, olgunlaşır, zayıflar (güçsüzleşir), ölür ve yeniden canlanabilir. Günümüzde birçok gelenek ve geleneksel meslek, yavaş yavaş yok olma sürecine girmiştir. İcra eden ustaların ellerinde yaşam savaşı veren geleneksel meslekler ölmek için zamanın şartlarına direnmektedir.

Geleneksel meslekler, genel olarak kırsal alanlarda bulunur. Yerel ekonominin ve yaşam kalitesinin geliştirilmesinde, kültürel sermaye olarak önem taşır. Geleneksel mesleklerin başlıca özelliği; düşük yoğunlukta bir ekonomik faaliyet olmalarıdır. Bu nedenle geleneksel yaşam biçimini, kültürel ve doğal kaynakları korur (Prasad, 2005, s. 141-149). Genellikle doğada kolay bulunabilen ya da atık malzemelerin değerlendirildiği emek yoğun olarak üretim yapılan ve üretim sürecinde fonksiyonellik, estetik ve ekonomiklik özellikleri yüklenen bu ürünler, kimilerine göre boş zamanları değerlendirme kimilerine göre ise asıl meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ürün yapımında lif, ahşap, deri, maden, toprak, bitki ve hayvan atıkları gibi oldukça çeşitli hammaddeler kullanılmaktadır.

DENİZLİ'DE KAYBOLMAYA YÜZ TUTMUŞ KİMİ GELENEKSEL MESLEKLER

Denizli; tarihi, coğrafi konumu, kültürü, sanatı ve yaşam biçimi ile birçok bilimsel çalışmaya kaynaklık etmiş ve etmeye devam etmektedir. Köklü ve zengin alt yapısı ile her alanda adını duyurmayı başarmış bir yer olarak kültürel ve sanatsal değerdeki meslekleri ile de önemli bir konuma sahiptir. Emek yoğun olarak üretim yapılan geleneksel mesleklerin ilk olarak kimin tarafından icra edildiğini tespit etmek oldukça zordur. Geleneksel meslekleri doğru bir şekilde aktarmak için sınıflandırmak gerekmektedir. Bu sınıflandırma oldukça farklı açılardan yapılabilir. Kullanılan hammaddeye göre, yapım yerlerine göre, ustalarına göre vb. şekilde çeşitlendirmek mümkündür. Bu çalışma Denizli'de kaybolmaya yüz tutmuş tüm geleneksel meslekleri içermemektedir. İçlerinden kültürel ve sanatsal değerde olan mesleklerden bazıları seçilerek gerekli açıklamalar ile tanıtılmaya çalışılmıştır.

Hammaddesi: Elyaf

Adı: El Dokumacılığı, Mekikli Dokumacılık, Kumaş Dokumacılığı, Bez Dokumacılığı, Peştamal Dokumacılığı, Mendil Dokumacılığı

Yapım Yeri: Denizli-Merkez, Babadağ, Buldan, Tavas-Kızılcabölük ve Nikfer, Sarayköy, Kale

Açıklama: Antik döneme uzanan dokumacılık geleneği Çürüksu ve Büyük Menderes vadilerinin Türkler tarafından işgal edilmesi ile gelişmiş ve günümüze kadar üretimi kesintisiz olarak devam etmiştir. Geçmişte Buldan, Babadağ ve Tavas-Kızılcabölük ve Nikfer, Sarayköy, Kale’de genellikle kadınlar tarafından dokuma yapılırdı ve dokuma tezgâhı olmayan ev yoktu. Öyle ki dokuma yapmayı bilmeyen genç kızlar evlenemez ve evde kalırdı. Dokumaların büyük çoğunluğu yatak çarşafı ve alacalardan oluşurdu. Bölgede yetişen pamuktan ve koyun yününden yapılmış bez dokumaları dünyaya adını duyurmuştur. İyi nitelikteki elyaflardan üretilen kaliteli kumaşlar dayanıklılığı ile ün yapmıştır ve dünyada üretilen kumaşlar ile yarışacak düzeyde olmuştur. Geleneksel tekniklerde hazırlanan ipliklerin daha sonra yerini İngiliz kaynaklı ipliklere bırakması ile el dokumacılığı olumsuz yönde etkilenmiştir. Desenlerindeki özgünlük ve renklerindeki üstün kalite yavaş yavaş kaybolmuştur. Günümüzde Buldan, Babadağ ve Tavas-Kızılcabölük’de dokumacılık geleneği sürmekte iken Osmanlı İmparatorluğunda yelken bezi olarak kullanılan Nikfer bezi dokuyacak kimse kalmadığı için günümüzde artık dokunmamaktadır (Bkz. Fotoğraf: 1-2-3-4-5-6-7-8-9).

Fotoğraf 1-2-3: Kızılcabölük Dokumacılığı

Fotoğraf 4-5-6-7-8-9: Nikfer Bezi ve Dokumacılığı

Hammaddesi: Elyaf**Adı:** Halı, Kilim, Cicim, Zili, Tülü Dokumacılığı**Yapım Yeri:** Çal-Süller, Güney-Eziler, Çivril-Gürpınar ve Özdemirci, Bekilli, Baklan, Acıpayam-Serinhisar, Tavas**Açıklama:** Çal-Süller, Güney-Eziler, Çivril-Gürpınar ve Özdemirci, Bekilli, Baklan, Acıpayam-Serinhisar, Tavas halı, kilim, cicim, zili, tülü dokumacılığı konusunda isimlerini dokumacılık tarihine geçirmişlerdir. Geçmişte ıstar ağacı adı verilen basit yapılı tezgâhlarda heybe, torba, çul, çuval, namazlağı (seccade) vb. dokumaların kişisel kullanım için üretimi yapılırdı. Ayrıca her genç kız kendisi ve aile fertleri için çeyizlik olarak dokuma yapardı. Yünün koyunun sırtından kırılması ile başlayan dokumacılık serüveninin her aşamasında kadınlar aktif rol alırlardı. Elyafın temizlenmesi, yıkanması, iplik haline dönüştürülmesi, boyanması ve dokunması kadınların görevi idi. Günümüzde dokuma yapmayı bilen son birkaç kişi kalmış ve kişisel ihtiyaçlar için dokuma yapımı durmuş vaziyettedir (Bkz. Fotoğraf: 10-11).**Fotoğraf 10-11: Çivril-Özdemirci Cicim ve Zili Dokumacılığı****Hammaddesi:** Elyaf**Adı:** Yorgancılık, Hallaçlık ve Keçecilik**Yapım Yeri:** Denizli-Merkez ve İlçeleri**Açıklama:** Denizli merkezinde ve ilçelerinde faaliyet gösteren yorgancılık, ev içi üretim ya da küçük esnafılık şeklinde faaliyet göstermekteydi. Denizli-Merkez Kaleiçi Çarşısında faaliyet gösteren geçimini yorgancılık ile devam ettiren birkaç usta kalmıştır. Usta-çırak ilişkisine bağlı olarak sürdürülen yorgancılıkta bir çırak kendi başına bir yorgan dikebilecek aşamaya gelince kalfa olabiliyordu. Geçmişte kalfalıktan ustalığa geçerken bir tören yapılırken 1960'lı yıllardan beri bu törenler artık yapılmamaktadır (Türktaş, 2005b, s. 16). Özellikle düğün sezonlarında gece, gündüz demeden çeyizlik yorgan diken yorgancılar o eski günlerini aramaktadır. Yorgancılığa bağlı olarak gelişim gösteren hallaçlık ise seyyar olarak evlere gidilip evlerin bahçelerinde icra edilirdi. Hallaçlık, fabrikasyon yatak, yorgan ve yastık kullanımının artması ve bu mesleği icra edenlerin bir bir mesleği bırakmaları ile yok olma

aşamasına gelmiştir. Günümüzde seyyar olarak bir iki ustanın, Kaleiçi Çarşısında sabahın erken saatlerinde yerlerini almaları ve müşterilerine oradan dağılmaları ile günde bir ya da iki kez pamuk ve yün atımı gerçekleşmektedir. Diğer meslek dalları kadar yaygın olmamakla birlikte kişilerin kendi ihtiyaçları için ürettikleri keçecilikte usta-çırak ilişkisi çok önemlidir. Denizli’de 1970’li yıllarda Topraklık Mahallesi’nde yaklaşık olarak 15 civarında dükkânın keçecilikle uğraştığı bilinmektedir. Babadan-oğula geçen keçecilikte baklava dilimi, dana gözü, kuşlu, testili, burmalı, kafesli, ağaçlı, leleli gibi motifler kullanılmaktadır. 1985 yılından sonra geleneksel tekniklerde keçe üretimi durmuştur. Tepme işleminde makine kullanılmaya başlamıştır (Türktaş, 2004c, s. 18). Geçmişte Çal-Alfaklar’da keçe üretimi yapılırken (özellikle kepenek) günümüzde bu üretim durmuş vaziyettedir (Bkz. Fotoğraf: 12-13-14).

Fotoğraf 12-13-14: Yorgancılık, Hallaçlık ve Keçecilik

Hammaddesi: Toprak

Adı: Testi-Bardak Yapımcılığı, Çanakçılık, Çömlekçilik, Terra Cotta

Yapım Yeri: Çivril-İğdir, Serinhisar, Sarayköy, Tavas-Medet

Açıklama: Testi, bardak, küp, saksı, güveç, sütlaçlık üretimi Çivril-İğdir, Serinhisar, Sarayköy, Tavas-Medet’de çok eski yıllardan beri devam eden geleneksel bir meslektir. Ancak geçmişi oldukça eski olan testi-bardak yapımcılığı günümüzde Çivril-İğdir’de artık yapılmamaktadır. Testi-bardak ustalarının yaşlanmış olmasından dolayı ve yerlerine geçecek çırak yetiştirememiş olmaları bu geleneksel mesleğin yok olup gitmesine neden olmuştur. Çivril Belediyesi ve İşkur ortaklığında açılan kurslar ile yaşatılmaya çalışılan bu mesleğin usta öğreticiliğini geleneksel bir ustanın kızı yapmaktadır. Babasından öğrenmiş olduğu bilgileri kursiyerlere aktarmaya çalışmaktadır. Çivril-İğdir dağlarında bulunan kırmızı toprağın testi, bardak yapımına çok uygun yapıda olması bu mesleğin o bölgede şekillenmesinde en büyük etken olmuştur. Serinhisar ve Sarayköy’de ise üretim durmuş vaziyettedir. Serinhisar’ın Antalya kara yolu üzerinde olmasından dolayı yoldan gelip geçenlere satış yapmak için Aydın-Karacasu İlçesinde üretimi yapılan testi, bardak, küp, saksı, güveç ve sütlaçlık getirilmektedir. Tavas-Medet’de faaliyet gösteren terra cotta atölyesi Türkiye’nin tek sırsız seramik üretimi yapan atölyesidir. Baba mesleğini devam ettiren genç bir usta ve ailesi tarafından bu meslek icra edilmektedir. Çok çeşitli formların üretildiği atölyede ulusal ve uluslararası pazara hitap eden hediyelik eşyalar büyük beğeni toplamaktadır (Bkz. Fotoğraf: 15-16-17-18-19-20).

Fotoğraf 15-16: Çivril-İğdir Bardakçılığı

Fotoğraf 17-18-19-20: Tavas-Medet Terra Cotta

Hammaddesi: Cam

Adı: El İmalatı Camcılık-Çeşm-i Bülbül

Yapım Yeri: Denizli-Merkez

Açıklama: Tüm toplumlarda duygu ve düşüncelerin ortak anlatım biçimlerine kaynaklık etmiş olan cam, zamanla ait olduğu toplumun kültürü ve sanatı hakkında bilgiler aktaran bir ürün olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün talimatları ile Türkiye İş Bankası tarafından kurulan ve cam üretimi işlemini gerçekleştiren Paşabahçe firması Türkiye'nin en köklü ve dinamik sanayi kuruluşları arasında önemli bir yere sahiptir. Şişecam'ın Denizli üretim merkezi olan Denizli Cam Sanayii Türkiye'nin önde gelen cam firması olmasının yanı sıra el imalatı cam ev eşyası ve çeşm-i bülbül üretimi konusunda adını dünyaya duyurmuştur. Özel şekil verilen camlar zengin ürün çeşitliliği ve kaliteli işçilik ile gelenekselden moderne çeşitli tasarımlar ile buluşmaktadır. Türk camcılık tarihinin en önemli izlerini taşıyan Beykoz işi Çeşm-i Bülbüller, biçim, form ve üzerlerine işlenmiş motifler incelendiğinde geleneksel Osmanlı biçimlerinde yapılmış ve Osmanlı üslubuna göre bezenmiş oldukları görülmektedir. Çeşm-i Bülbül olarak adlandırılan bu filigranlı camlar Osmanlı beğenisini ve sanat anlayışını gösteren simgesel örnekler olarak değerlendirilebilir (Yazar ve Aslan, 2013, s. 831). İstanbul'da İncirköy'deki fabrikada üretilen ve 19. Yüzyıl Türk camcılığında özel bir yeri olan camlara çeşm-i bülbül adının verilmesinin nedeni, fabrikanın İncirköy'ün Çeşm-i Bülbül denilen mahallesinde kurulmuş olması veya camın içindeki paralel çizgilerin bülbül gözündeki harelere benzetilmesidir (Küçükermen,

1985, s. 98). Denizli’de bu konuda çalışma yapan son birkaç ustanın kalmış olması, yoğun emek harcanarak üretimi gerçekleşen Çeşm-i bülbül üretim geleneğinde de sıkıntı yaşanmasına neden olmaktadır (Bkz. Fotoğraf: 21-22-23).

Fotoğraf 21-22-23: Denizli Cam Sanayii ve Çeşmi-Bülbül

Hammaddesi: Maden

Adı: Tel Kıрма

Yapım Yeri: Tavas

Açıklama: Geçmişten günümüze el sanatları alanında en güzel örneklerin üretim merkezi haline gelmiş olan Tavas’da kendine özgü teknik ile yapılan Tavas tel kırma işleme tekniği 2000’li yıllarda yok olma tehlikesi geçirmiştir. Son birkaç yaşlı kadının üretimini yaptığı bu geleneksel sanat yerel yönetimler ve Tavas Halk Eğitim Merkezi’nin gayretleri sonucunda açılan kurslar ile yeniden hayat bulmuştur. Geçmişte gelin başı, masa örtüsü, sehpa örtüsünün yapımında kullanılan tel kırma işleme tekniği günümüzde Tavas’lı bayanların neredeyse tümü tarafından çok çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Tel kırma işleme tekniği daha çok el çantası, tepsi örtüsü, takı, duvar saati, ayakkabı, terlik vb. üzerine yapılmaktadır. Türk kültürünün önemli bir geleneği olan gelinlerin yüzüne örtülen al yazma Tavas’da özellikle tel kırma işleme tekniği ile yapılır. Bu gelenek tel kırma tekniğinin sürdürülmesinde önemli bir etken olmuştur. Tavas tel kırma işleme tekniği Bartın işi olarak da bilinen tel kırma tekniğinden

farklılıklar göstermektedir. Elmas, sepeleme, mihraplı, makaslı, muskalı, yıldızlı, yapraklı, tırtıl sarmalı gibi isimleri bulunan motifler oldukça zengindir ve günümüzde farklı amaçlar için de yapılmaya başlanmıştır. Tavas Halk Eğitim Merkezi'nde açılan tel kırma kursları kapsamında genç-yaşlı birçok kişinin bu geleneksel tekniği öğrenmesinden dolayı kültürel miras envanteri programına dâhil ettirmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda bir proje hazırlanarak [UNESCO](#)'ya başvuru yapılmıştır. Projenin kabul edilmesi durumunda [UNESCO](#) tarafından envantere alınarak desteklenmesi beklenmektedir. Tavas Yöresi El Sanatları Geliştirme ve Yaşatma Derneği tarafından özellikle üzerinde durulan tel kırma geleneğini il bazında, ulusal bazda ve uluslararası bazda tanıtımı için gerekli çaişmalar sürdürülmektedir (Bkz. Fotoğraf: 24-25-26-27).

Fotoğraf 24-25-26-27: Tavas Tel Kırma

Hammaddesi: Deri

Adı: Dericilik, Debbağlık, Tabaklık, Sepicilik

Yapım Yeri: Denizli-Merkez, Honaz, Acıpayam-Yeşilyuva, Güney, Buldan-Narlıdere

Açıklama: Denizli'de dericilik mesleği yüzyıllardır babadan oğula usta-çırak ilişkisi içerisinde devam eden geleneksel bir meslektir. Denizli'de tabakhane esnafı arasında ham deriyi mamul deri haline getiren kişilere “tabak”, tabaklara ham deriyi temin eden kişilere ise “derici” adı verilmektedir (Haytoğlu, 2006, s. 21). Tabaklık usta-çırak ilişkisi içerisinde sürdürülen mesleklere güzel bir örnektir. Ustalar çok büyü saygı görürlerdi öyle ki gençler kahvehanede hiçbir zaman ustalarının yanında oturmazlardı. Kalfa ve usta olmanın belli başlı kuralları vardı. Örneğin bu meslek dalında bir ustanın yanında çırak olan bir kimseyi başkası ayartamaz, ayartırsa cezalandırılırdı. Diğer meslek dallarında olduğu gibi debbağlık mesleğinin de kendine göre kuralları ve törenleri bulunmaktaydı. Denizlili debbağların anlattıklarına göre, debbağların bir başkanı olur ve bu kişiye yiğitbaşı denirdi. Çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçiş bir tören ile olurdu. Bu törene peştamal bağlam töreni adı verilirdi. Kalfalığı hak eden kişi artık mal alıp satabilme ve istediği yerde çalışabilme hakkına erişirdi. Kalfalıktan ustalığa geçen kişi işyeri açabilme hakkını elde ederdi (Türktaş, 2004b, s. 27). Denizli Türkiye'nin kösele üretim merkezidir (Koizhaiganova ve Koyuncu Okca, 2015, s. 609). Denizli'de geleneksel tekniklerde üretilen sahtiyan ve çiğ kösele (gön) çizme ve yemeni yapımında kullanılmıştır (Toker, 1977, s. 204). Dericilik Türkmen Boyları'nın, Denizli yöresine yerleşmelerinden sonra daha çok değer kazanmıştır. Tabaklık 13. yüzyıldan itibaren sadece Denizli'de değil aynı zamanda Acıpayam-Yeşilyuva'da da büyük bir gelişim göstermiştir. Cumhuriyet Döneminin başlarına kadar mesleğin zirvesi yaşanmıştır. Tabaklık Acıpayam-Yeşilyuva'da Ahi Kayser tarafından öğretilmiştir. 19. yüzyılda kasabanın alt eteklerine değin akan ve kentin ortasından geçen Cıllan ve Macar Dereleri boyunca sıralanmış olan tabaklar daha sonra Seyrekler Tepesi

civarında toplanmıştır. Bu tabakhanelerde geleneksel yöntemler ile kösele, sahtiyan ve meşin gibi deriler üretilmiştir (Haytoğlu, 2006, s. 26-27). Sanayi ve ticaret ağırlığının Denizli'ye kayması, bölgenin önemli pazarlarından Karahöyük pazarının önemini yitirmesi Acıpayam-Yeşilyuva'da yapılan dericilik faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir ve tabaklık zaman içinde kaybolmaya başlamıştır (Koizhaiganova ve Koyuncu Okca, 2015, s. 610). 1930'lu yıllara kadar dericilik Denizli'de en çok gelir sağlayan meslekler arasında yer almaktaydı. İstanbul'dan sonra ülkenin en güzel derileri Denizli'de üretilmekteydi. Günümüzde dokumacık alanında ün yapmış birçok firmanın geçmişte debbağlık ile uğraştığı da bilinmektedir (Türktaş, 2004b, s. 27). Denizli'de tabakhanelerin şehir içinde kalması ve kokusu ile çevreyi rahatsız etmesinden dolayı 1935 yılında dönemin valisi olan Fuat Tuksal'ın önermesi ve desteği ile Kirişhane mevkiine taşınmıştır (Haytoğlu, 2006, s. 45). Zamanla kirişhane bölgesinin de şehir içinde kalması ile deri firmaları organize sanayi bölgesi oluşumu içerisine girmiştir ve günümüzde faaliyetlerini Denizli Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesinde sürdürmektedirler (Bkz. Fotoğraf: 28-29).

Fotoğraf 28-29: Denizli Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi

Hammaddesi: Deri

Adı: Ayakkabıcılık, Sayacılık, Körüklü Çizme Üretimi

Yapım Yeri: Acıpayam-Yeşilyuva, Tavas

Açıklama: Geçmişte dericilik mesleğine paralel olarak gelişim gösteren ayakkabı-çizme üretimi, hayvan koşum ve eğer takımları yapan kişi sayıları da oldukça fazlaydı. Geçmişten günümüze ayakkabı üretiminde Denizli ve Acıpayam-Yeşilyuva hep önemli merkezlerin başında gelmiştir. Geçmişte Yeşilyuva nüfusunun % 95'inin geçim kaynağı ayakkabıcılığa dayanmaktaydı (Türktaş, 2014, s. 180). Geçmişte bir ayakkabının tüm aşamaları tek bir usta tarafından yapılmaktayken zamanla uzmanlaşmaya gidilmiş ve bölümlerin bir kişi tarafından yapılması ile daha seri olarak, iyi nitelikte ürünlerin çıkması sağlanmıştır. Saya kesimi, saya tranşçılığı, saya dikimciliği, taban yapıştırma, freze, fora, boyama gibi aşamalar farklı kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Tavas'da halen faaliyet gösteren körüklü çizme üreticisi tek bir usta vardır. Daha önceleri ayakkabıcılık mesleğini icra eden usta özel ilgi ve merakı ile körüklü çizme üretmeye başlamıştır. Günümüzde özellikle törenlerde giyilen ve mertliğin simgesi, efeliğin heybeti olarak görülen körüklü çizme sağlık açısından ve kullanım kolaylığı açısından birçok kişiye özel olarak üretilmektedir. Ata binmeyi kolaylaştıran, ayaktaki teri kolaylıkla emmesi ve hava sirkülasyonunu sağlaması nedeni ile tercih edilmektedir (Bkz. Fotoğraf: 30-31-32-33).

Fotoğraf 30-31-32-33: Ayakkabı Üretimi, Körüklü Çizme ve Kullanımı

Hammaddesi: Maden

Adı: Bıçakçılık

Yapım Yeri: Serinhisar-Yatağan

Açıklama: Yatağan adının, silah adı mı yoksa yerleşim yeri adı mı olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda tarihi kaynaklarda çeşitli rivayetlere dayanan açıklamalar bulunmaktadır. Bunlardan birinde Yatağan isminin, bir şahıs adından geldiği belirtilmektedir. Hatta tarihi kaynaklara göre, bu yerleşim birimine adını verdiği düşünülen Yatağan Baba namındaki Osman Bey'in aynı zamanda demircilik sanatını da bu yerleşim birimine getirdiği belirtilmektedir (Baykara, 1984, s. 5-73-109). Yatağanda bireysel olarak bıçakçılık ile uğraşan kişi sayısı oldukça fazladır. Bıçakçılığın ana maddesi olan kara çelik ve paslanmaz çelikten bıçak üretiminin dışında tahra, balta, makas, kırkık, bağ makası ve saban demiri gibi iş aletleri de üretilmektedir. Külçe demirin kızgın ateşte dövülerek çelikleştirilmesi sureti ile yapılan bıçak ve türevleri arasında en çok dikkati çeken Yatağan adı ile anılan palalardır. Bu palalar Yatağan bıçakçılık geleneğinin adını dünyaya duyurmasını sağlamıştır. Geçmişte kemik ve boynuzdan bıçak üretiminde kullanılan araçlar demir, çekiç, örs, mengene, keser, kısıkaç, kalıp, keçe, zımpara taşı, bileği taşı, çark, aşkı takımı, tel, delgi, keski, törpü, ege, mühür, tığ ve usturadan oluşmaktaydı. Ayrıca paslanmaz çeliğe su vermek için zeytinyağı kullanılırdı. Günümüzde emek yoğun üretimin yerini makineleşme almıştır. Yassı halde gelen çelikler makinelerde işlem görerek daha seri olarak üretilmektedir. Yatağan palaları için özel olarak üretilen kınlar ise ahşaptan yapılarak üzeri çeşitli malzemeler (deri, gümüş, kadife vb.) ile kaplanmaktadır. Üzerleri geometrik ve bitkisel motifler ile süslenen kınların yapımı da ayrı bir ustalık gerektirmektedir (Bkz. Fotoğraf: 34-35-36-37-38-39-40).

Fotoğraf 34-35-36-37-38-39-40: Serinhisar-Yatağan Bıçakçılığı

Hammaddesi: Hayvan Atığı (Kemik ve Boynuz)

Adı: Tarakçılık

Yapım Yeri: Serinhisar-Yatağan

Açıklama: Serinhisar-Yatağan'da geçmişten günümüze el emeğine yoğun olarak camız ve koç kemiklerinden, boynuzlarından günlük kullanım, çeyizlik ve hediyelik olarak çeşitli taraklar üretilmiştir. Zamanın ve teknolojinin imkânlarına karşı koymaya çalışan tarakçılıkta sık tarak ve çapa tarak olarak iki çeşit bulunur. Bir tarafı ince dişlerden diğer tarafı ise kalın dişlerden oluşan tarak sık tarak olarak adlandırılırdı. Kemik ve boynuzların işlenerek tarak haline gelebilmesi için bazı el aletleri gerekmektedir. 1950'li yıllardan sonra yoğun emek harcanarak yapılan bu mesleğe bazı küçük makineler dâhil olmuştur. El testeresi, küçük çarklı hızar, mengene, zımpara taşı, diş açma makinesi, cilalama makinesi, kazıyıcı ve zımpara kullanılmaya başlamıştır. Boynuzun içerisindeki yumuşak dokunun çıkarılması ve mikroplarından arındırılması için boynuzlar toprağa gömülür, yaz aylarında 15 gün kadar kuruması beklenir, kış aylarında ise suda kaynatılır ya da kızgın bir demir boynuzun açık kısmından içeriye doğru sokulur ve içerideki yumuşak doku temizlenir. Normal büyüklükteki bir boynuzdan 5 tane tarak çıkartılır. Doğal görüntüsünü kaybettirmeden kullanım amacına uygun olarak önce sivri ucu kesilir daha sonra bir tarafından yarılr. Dörder parmak

genişliğinde kesilen boynuzlar ocak üzerinde hamur kıvamına gelene kadar döndürülerek ısıtılır ve ardından sıkıştırılarak soğuyuncaya kadar preslenir. Düz bir hal alan boynuz zımparalanır ve el testeresi ile dişleri açılır. Diş açma işleminden sonra oluşan çapaklar temizlenir. Dişlerin uçları sivriltilmek için eğelenir. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olarak devam ettiği dönemlerin bitmesi ile hayvan yetiştiriciliği konusunda bir takım sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır ve bu duruma paralel olarak da hayvansal atık olan kemik ve boynuzların temin edilmesinde de sıkıntılar başlamıştır. Camız ve koça ilaveten artık dağ keçisi, öküz ve inek kemiklerinden, boynuzlarından da tarak yapılmaktadır. Ucuz maliyet ile kolaylıkla elde edilen ve insan bünyesi ile uyum gösteren kemik ve boynuzlardan üretilmiş taraklar, plastik ve elektrikli taraklara nazaran sağlık açısından daha uygun olduğu için tercih sebebi olmaktadır. Elektriklenme dökülme ve kepeklenme gibi sorunları ortadan kaldırdığı söylenen tarakların stresi de önlediği iddia edilmektedir. Günümüzde tarakçılıkla uğraşan son birkaç ustanın kalması bu mesleğin yok olup gideceğinin sinyallerini vermektedir (Bkz. Fotoğraf: 41-42).

Fotoğraf 41-42: Boynuz ve Boynuzdan Üretilmiş Tarak

Hammaddesi: Maden

Adı: Bakırcılık-Kalaycılık

Yapım Yeri: Denizli-Merkez

Açıklama: Madencilik tarihinin en önemli madeni olan bakır doğada hem doğal maden olarak hem de cevher olarak bulunmaktadır. Bakırcılık ve kalaycılık meslekleri Denizli-Merkez Kaleiçi Çarşısında geçmişten günümüze varlığını sürdürmektedir. Tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur ancak 1950'li yıllardaki usta sayısına bakıldığında Denizli'de bu mesleğin ne kadar çok benimsendiği ve kökeninin ne kadar eski olduğu fark edilmektedir (Türktaş, 2004a, s. 26). Kazan, ibrik, bakır, bakraç, güğüm, kaşık, kepçe, sini, leğen, çanak vb. eşyaların Türkiye'deki önemli üretim merkezlerinden biri olan Denizli bakırcılar çarşısında faaliyet gösteren son birkaç usta kalmıştır. Geçmişte son derece geçerli bir meslek olan bakırcılık alüminyum, çinko, çeklik, cam, plastik, porselen, teflon, granit, döküm gibi daha ucuza ve seri olarak üretime elverişli maddelerin daha çok kullanılmaya başlaması ile yavaş yavaş geçerliliğini yitirmiştir. Geçmişte bir bakırcı dükkânında 8-10 tane çırak yetişirken günümüzde çırak bulmak imkânsız hale gelmiştir. Bakırcılık fazla emek ve zaman isteyen bir meslektir. Yeterli kazanç sağlanamaması ve bakır eşyaların belirli aralıklarda kalaylanması gerektiğinden ve kalay ustalarının da bir bir bu işi bırakmasından dolayı da yok

olmaya başlamıştır. Daha çok kırsal kesimde yaşayan kişilerin ihtiyaçlarına yönelik olan bu meslek son zamanlarda yok olmaya yüz tutmasından dolayı gerek bilim dünyasının gerekse sanat dünyasının ilgisini çekmiş ve birçok çalışmaya konu olmuştur. Denizli bakırcılığının en önemli örnekleri kazan ve ibriklerdir. Özellikle Denizli’de üretimi yapılmış kazanlar el dövmesi olduğu için kolaylıkla kalayı tutmasından dolayı tercih meselesi olmuştur. Geçmişte Denizli’ye özgü şeker, lokum, helva, leblebi kavurma (draja) tavasının yapıldığı ancak günümüzde bu tavayı yapacak ustanın olmadığı söylenmektedir. Günümüzde bakıra yeniden rağbetin başlaması özellikle kahve cezvelerinin ve fincanlarının bakırdan yapılanlarının tercih edilmeye başlaması ile bir hareketlilik kazanan bakırcılık mesleği çırak yetiştiremediği takdirde yok olup gitme tehlikesini her zaman yaşayacaktır (Bkz. Fotoğraf: 43-44-45-46-47-48-49).

Fotoğraf 43-44-45-46-47-48-49: Denizli-Merkez Kaleiçi Çarşısında Faaliyet Gösteren Bakırcılık ve Kalaycılık

Hammaddesi: Maden

Adı: Demircilik

Yapım Yeri: Denizli-Merkez ve İlçeleri

Açıklama: Köklü bir geçmişe sahip olan demircilik özellikle Denizli-Merkez Kaleiçi Çarşısındaki Demirciler Çarşısında faaliyet göstermektedir. Demircilik hemen hemen Denizli’nin tüm ilçelerinde de icra edilmiştir. Tarım ve hayvancılığın giderek gerilemesi ile birlikte demir ustalarının yapmış oldukları el aletlerine de ihtiyacın azalması ile günümüzde

birkaç demirci ustası kalmıştır. İyi bir usta olabilmek için, iyi bir ustanın yanında çalışmak, ustanın söylediklerine itaat etmek, mesleğin geleneğinden gelen inceliklerini dikkate almak ve fizik olarak güçlü olmak gerekmektedir. Bu vasıfları taşıyan ve mesleğin zahmetlerine katlanabilen çıraklar, usta olacak yeterliliğe geldiklerinde, kendisine ustası tarafından bir örs yapılır ve isterse ayrı bir dükkân açılmış. Yetişen çırak ayrı bir dükkâna sahip olsa bile, yine ustasına saygıda kusur etmez, yeri gelince onun bilgisine başvurmuş. Çünkü gelenekten gelen hem mesleğin hem de bu meslek sahibinin kutsallığı söz konusudur (Türktaş, 2004d, s. 32). Günümüzde faaliyet gösteren demir ustaları kırsal kesimden gelen siparişler ile ayakta durmaya çalışmaktadır. En büyük sorunları arasında diğer geleneksel mesleklerde olduğu gibi çırak bulamamak gelmektedir (Bkz. Fotoğraf: 50-51-52).

Fotoğraf 50-51-52: Demircilik

Hammaddesi: Maden

Adı: Takı Yapımcılığı

Yapım Yeri: Çivril-Beyköy

Açıklama: Çivril-Beyköy’de kendilerini muhacir olarak tanımlayan ve dede mesleği olarak devam ettirilen takı yapımcılığı birkaç ailenin küçük ev atölyelerinde çeşitli madenleri kullanması ile gerçekleşmektedir. Tüm aile fertleri yoğun emek harcanarak üretilen takılara yetenekleri ölçüsünde katkı sağlamaktadır. El emeğine dayalı olan takıların yapımında kullanılan farklı tekniklerin kendilerine özgü olan araç ve gereçleri bulunmaktadır. Başlıca kullanılan araçlar; pota, çift, örs, çekiç, eğe, Antep makası, pense, biz, çelik kalem ve su motorudur. Takı yapımında hammadde olarak ise genellikle alpaka (bafon), pirinç (sarı metal), bakır ve çeşitli boncuklar kullanılmaktadır. Ucuz olduğu için bu malzemeler tercih edilmekte ve toplu olarak İstanbul’dan temin edilmektedir. Nadir olarak gümüşün kullanıldığı takılarda bulunmaktadır. Takılarda kullanılan cam boncuklar değerli olmasından çok renklerin anlam taşımasından dolayı tercih edilmektedir. Takılarda göz boncuklarının kullanılmasının nedeni kem göze inanış ve kötü göze karşı (nazar değmesi) göz boncuğu takma geleneğinden gelmektedir. Takılarında göz boncuğu kullanarak bu geleneğin devamlılığı sağlanmakta ve bu gelenekten satışları arttırma yönünde faydalanılmaktadır. Tüp vasıtası ile yüksek ısıda potalarda eritilen metaller çiftler yardımı ile tutularak kalıp üzerine getirilmektedir. Eritilen metallerin kalıba alınmasına dökme adı verilir. Dökümü yapılan metal soğuduktan sonra silindirde çekilerek inceltir, istenilen şekil verilir ve kaynak yapılarak birleştirilir. Ana şekli verilmiş olan takılar çeşitli teknikler kullanılarak süslenir. Metali bezemek için geri itme ve kabartma tekniği, dövme tekniği, kakma tekniği, ajur tekniği, bükme (burma) tekniği, kalem işi tekniği, güherse (top) tekniği, halkalı tekniği gibi çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bazı takı çeşitlerinde ise sadece metalin özgün rengi ön plana çıkmakta, takılarda hiçbir süsleme

teknîği ve süs unsuru kullanılmamaktadır. Belirtilen tekniklerin bir veya birkaçı birleştirilerek hiçbir yere bakmadan, ezberlerindeki şekil ve motifler kullanarak takılar yapılmaktadır. Bayanlara hitaben çeşitli form ve ölçülerde yapılan kolye, bilezik, yüzük ve küpelerin yanı sıra erkeklere hitaben de yüzükler yapmaktadır. Özel sipariş üzerine ağızlık (sigara için), kılıç, baston ve benzeri ürünler de tasarlanmaktadır. Ayrıca kız çocukları için özel ölçülerde takıların yapıldığı, bu takıların yetişkinler için yapılanlardan daha fazla talep gördüğü de bilinmektedir. Üretimi yapılan takılar ilçe ve köy pazarlarında ailelerin kendi imkânları ile satılmaktadır. Ayrıca turistik yerlere çok ucuz fiyata toptan pazarlanmaktadır (Bkz. Fotoğraf: 53-54).

Fotoğraf 53-54: Çivril-Beyköy Ev Tipi Atölyede Takı Üretimi

Hammaddesi: Ahşap

Adı: Ahşap İşlemeciliği, Dülgerci (Marangozluk)

Yapım Yeri: Baklan, Çameli, Tavas, Acıpayam-Yeşilyuva, Bozkurt-Avdan

Açıklama: Geçmişte önemli bir meslek olan ve erkekler tarafından yürütülen ahşap işlemeciliği en güzel örneklerini kapı, yüklük ve tavan süslemelerinde sergilemiştir. Günümüzde bu kadar ince işçilik ve estetik zevke uygun olarak üretim yapacak ustalar kalmamıştır. Mimaride kullanılan ahşap işçiliğine ilaveten Bozkurt-Avdan'da özellikle ahşap oymacılık baş göstermiştir. Bu ustalar emzikli bardak (senek) yapımında yeteneklerini konuşturmuşlardır. Dört emzikli bir ağızlı, iki emzikli bir ağızlı ve bir emzikli bir ağızlı olarak çeşitleri vardır. Geçmişte Avdan'da üretimi yapılan bardaklar Avdan'nın çömlek üretim merkezlerine uzak olması ve suyu taşımaya çok elverişli olmasından dolayı tercih edilmiştir. Kırılma ihtimalinin olmaması, Hanabat ve Baklan ovasındaki çeşmelerin yetersiz olmasından dolayı köylülerin ve Yörüklerin sürekli yanlarında su kabı taşıma ihtiyacı duyması (Kök, 2005, s. 22) bu bardakların geçmişte yoğun olarak kullanılmasını sağlamıştır. Ancak günümüzde ahşap oyma işi ile ilgilenen usta kalmamıştır (Bkz. Fotoğraf: 55-56-57-58-59-60).

Fotoğraf 55-56-57-58-59-60: Ahşap İşlemeciliği

Hammaddesi: Çeşitli Malzemeler

Adı: Saraçlık-Koşumcu, Semerci-Nalbant

Yapım Yeri: Denizli-Merkez ve İlçeleri

Açıklama: Tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı dönemlerde oldukça fazla kullanılan at, eşek, deve ve katır ile yapılan tarım, ulaşım ve taşımacılığın yerini günümüzde motorlu araçların alması saraçlık-koşumcu, semerci-nalbantlık gibi meslekleri bitirme noktansa getirmiştir. 1950’li yıllarda Denizli-Merkez’de 10-15 civarında saraç dükkânı vardı. Denizli’nin eskiden beri bölge şehirleri arasında bir ticaret merkezi durumunda olması, buraya komşu illerden ve ilçelerden ticaret amacı ile çok sayıda atlı arabanın ve kervanın gelmesini sağlamıştır. Bu durum saraçlık gibi meslekleri güçlendirmiştir (Türktaş, 2005a, s. 23). Günümüzde ise bu meslek yok olma aşamasına gelmiş ve kapılarına kilitler vurulmuştur. Buldan da son bir ustası kalan semerci mesleği aslında hayvanlar açısından düşünüldüğünde büyük bir öneme sahiptir. Hayvanın sırtında insanı ve yükü dengeli olarak taşımada semer çok önemlidir. Semer her hayvanın ölçüsüne göre ayrı ayrı yapıldığı için kendine has bir özelliğindedir. Günümüzde yaşlı olmasına rağmen bu mesleği devam ettiren Buldanlı usta ya eski semerleri tamir etmekte ya da minyatür olarak süs amaçlı semer üretmektedir. Saraçlık, koşumculuk ve nalbantlık da hayvancılığa bağlı olarak gelişim göstermiş ve günümüzde bir yok oluş serüvenine girmiştir (Bkz. Fotoğraf: 61-62-63-64).

Fotoğraf 61-62-63-64: Semer Ustası ve Ürettiği Semerler**Hammaddesi:** Elyaf**Adı:** Urgancılık**Yapım Yeri:** Serinhisar

Açıklama: Serinhisar’da geleneksel meslekler arasında önemli bir yer tutan urgancılık kısaca urgan yapımı ve satış işlemi olarak tanımlanmaktadır. Keten, kenevir ve pamuk gibi liflerden oluşturulan urgan, halat ve sicimlerin tarihi, antik çağa kadar uzanmaktadır. Geçmişte üretimi özellikle kadınlar tarafından yapılan urganların satış işleminden erkekler sorumluydu. Sokak aralarına kurulan tezgâhlarda çocuğu-genci-yaşlısı bir arada sabahın erken saatlerinden akşam vaktine kadar üretime dâhil olan aile fertlerinin yavaş yavaş bu mesleği bırakması ile bu iş ile ilgilenen üç-beş ailenin kalmasına neden olmuştur. Gelişen ve değişen sanayiye bağlı olarak değişiklik meydana gelen tarım ve hayvancılık sektöründe artık yavaş yavaş kullanımdan kalkan urganların üretimi de bitmiş durumdadır. Kendir ya da kendir sapı olarak bilinen elyaflardan üretilen urganlar pamuk elyafından üretilenlere nazaran daha dayanıklıdır. Geçmişte her evde bulunan at, eşek, katır, öküz, inek ve deve gibi hayvanlar için çeşitli kalınlık ve uzunluklarda yapılan urganların yapımında hile yapanlar cezalandırılır hatta urgancılık mesleğinden men edilmiş. Kendirin alınması ile başlayan urgan üretimi kendirin dövülmesi-taranması ile şekillenir ve sle adı verilen ince iplere dönüşürdü. Daha sonra yavaş yavaş sler topluya, toplular da urgana dönüşürdü. İki kişi tarafından çark yerine kurulan bükme dolabında toplular bükülürdü. Büküm kazanan urganlar belli bir oranda kısalır ve bu kısalma işlemine kısır yeme adı verilirdi. Urganlar sadece hayvanlar için değil ticarete bağlama, paketleme, balya yapma, sarma, düğümlenme gibi işlerde de kullanılırdı. Günümüzde yeni teknolojiler ile polietilen halat ve urgan üretimi yapıldığı için tüm bu ihtiyaçlar yeni ürünler ile karşılanmaktadır.

Hammaddesi: Bitki Sap ve Atıkları**Adı:** Hasırcılık, Hasır Dokumacılığı**Yapım Yeri:** Çivril-Gümüşsuyu, Çardak-Beylerli, Buldan-Süleymanlı

Açıklama: Hasır dokumacılığı, durgun su kaynaklarının etrafına konumlanmış olan yerleşim yerlerinde geçmişte yoğun olarak yapılmakta iken günümüzde artık üretimi durmuş vaziyettedir. Göllerde kendiliğinden yetişen bitki, saz ve kamışların sapları, yaprakları, ince dalları olduğu gibi ya da yarılarak, bükülerek ince şeritler haline getirildikten sonra yer

tezgâhlarında dokunurdu ve geleneksel konut yapısı içerisinde yerden gelecek soğuğu ve nemi önlemek için halı ve kilimlerin altına serilerek ya da tavan örtüsü olarak kullanılırdı.

Tüm bu mesleklerin yanı sıra ev içi üretim ile Denizli ve ilçelerinin hemen hepsinde nakış, dantel, oya, çorap-patik örücülüğü genç kız ve kadınlar tarafından günlük kullanım eşyası olarak ve çeyizlik amaçlı olarak üretilmektedir. Bu konularda Tavas özel bir yere sahiptir. Tavas'lı genç kız ve kadınları el işçiliği konusunda uzmanlaşmış durumdadır. Ayrıca yukarıda sıralanan meslek çeşitlerine bağlı olarak yüncülük, tiftikçilik ve çancılık geçmişte önemli bir geçim kaynağıydı. Köy köy dolaşarak koyunlardan kırkılan yünleri ve keçilerden kırkılan tiftikleri toplayan bu kişiler artık günümüzde kalmamıştır. Her hayvana özgü yapılan ve her biri farklı ses çıkaran sürülerin simgesi çan üretimi ise durmuş vaziyettedir.

Sonuç

Toplumlar, kültür miraslarının en önemlileri arasında yer alan geleneksel meslekler ile ihtiyaçlarını karşılamak üzere ürettiği eşyalara bireysel zevklerini de yansıtmıştır. Böylelikle bu eşyalar estetik bir değer kazanmıştır. Ayrıca motiflerine ve renklerine yüklenen anlamlar ile duyguları ifade etmede bir iletişim aracı olarak da kullanılmıştır. Geleneksel meslekler ve üretimleri bu anlamda geçmişten geleceğe atılmış bir kültürel köprü niteliğindedir (Sarıoğlu, 2005, s. 72). Tarım toplumundan sanayi toplumuna ve ardından bilgi-iletişim toplumuna geçiş yaşayan Türk toplumunda köyden kente göç olgusu halk kültür ve sanatının doğal ortamını değiştirmiştir. Gelenek sosyo-kültürel yapı içinde ancak yeni işlevler kazanarak ya da var olan işlevlerini koruyarak yaşayabilir duruma gelmiştir (Artun, 2005, s. 55-71). Toplumların köklü geçmişlerine tanıklık etmiş olan geleneksel meslekler sosyal ve endüstriyel gelişmeler ile küreselleşmenin etkisi altına girmiştir. Tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin hızlı bir şekilde yol alması ve ulusal kültüre yönelmesi günümüzde ulusal kültüre, halk kültürüne bilinçli bir yaklaşım, koruma sorumluluğunun her zamankinden daha fazla önem kazandığını açıkça ortaya koymaktadır (Kolaç, 2009, s. 19). Bu yüzden 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesinin, korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını istediği alanları arasında yerini alan geleneksel meslekler, bu sözleşmeye 2006 yılında taraf olan Türkiye özellikle çeşitliliği ile ön plana çıkmıştır.

Küreselleşme her yerde ve her alanda olduğu gibi Denizli'de de etkisini göstermiş ve birçok geleneksel mesleğin eski kültürel, sosyal, sanatsal ve ekonomik değerini kaybetmesine neden olmuştur. Günümüzde son ustaların ellerinde şekillenen kültürel veya sanatsal değeri olan kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler Anadolu'daki diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi Denizli'de de çağa ayak uyduramayarak kimi yok olmuş kimi de yok olma sınırına dayanmıştır. Ortak bir kimliğin ürünlerini ortaya koyan geleneksel meslekler özellikle tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomilerde faaliyet alanı bulmuştur.

Geleneksel meslekler hammaddelerini genellikle doğadan doğrudan ya da dolaylı olarak temin ederler. Bu yüzden geleneksel meslekler ile doğayı ayrı düşünmek mümkün değildir. Her türlü hammaddeyi işlemeye yönelik olduğu için biriktirmeye önem veren ve israfi önleyen uygulamalar ile ayakta kalmıştır. Her türlü hammadde değerlendirildiği için doğa dostudur ve atıkları çevreye zarar vermez. Üretimler gereksinimlere ve dönemlere göre şekillendiği için stok fazlalığı yaşanmaz. Yöresel hammaddeler ön planda olduğu için

mesleğin icra edildiği bölgenin tanıtımına da olumlu etkileri bulunur. Böylelikle yöresel kaynakların değerlendirilmesinde ekonomik ve turizm açısından önemli girdiler sağlar. Geleneksel öğretiyeye dayalı olarak icra edilmesinden dolayı usta-çırak arasında duygusal ve kuvvetli bağların oluşmasını sağlar. Toplumun kendi kendine yetebilme becerisini ortaya koymalarından dolayı geleneksel meslekler alternatif bir istihdam ortamı oluşturabilir.

Geleneksel mesleklerin yeniden gündeme gelmesi ve üretimlerin devam ettirilmesinin gerek ekonomik, gerekse kültürel ve sanatsal olarak katkıları olacağı da bir gerçektir. Çünkü geleneksel meslekler ile yöresel gelirlerde olumlu bir artış olacaktır, ekonomiye katkı sağlayacak olan yöresel kaynakların çeşitleneceği, tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomilerde temel işlerden arta kalan zamanlarda alternatif istihdam olanağı sağlayacağı için bireylerin rol ile statülerinde bir yükselme olacağı ve yaşam kalitesine olumlu etkiler sağlayacağı muhakkaktır.

Geleneksel sanatların ve mesleklerin birçok alanının seçkin ustaları, Türkiye genelinde yok olma tehlikesi yaşıyor. Birçok meslek ve sanat kolunda artık usta bulmak mümkün değildir (Oğuz, 2008, s. 10). Endüstrileşme sürecinin başlattığı küreselleşme ile birlikte geleneksel üretim biçimleri her geçen gün önemini kaybetmektedir. Bu önlenemeyen durum karşısında, genç nüfus alternatif iş kollarına yönelmekte, kültürel ve sanatsal değeri olan geleneksel mesleklerin ustaları çırak bulmakta zorlanmakta ve yeni çıraklar yetiştirememektedirler. Gelecekte usta olacak bu çırakların ortadan yok olması ise birçok geleneksel zanaat alanının son bulmasına neden olmaktadır (Danışman, 2005, s. 235-245).

Denizli’de kaybolmaya yüz tutmuş kimi geleneksel mesleğin durum tespitini yapan bu çalışma diğer geleneksel mesleklerin de araştırılıp literatüre geçmesi için bir başlangıç niteliğindedir. Bu mesleklerin sadece Denizli özelinde değil tüm ülkede özellikle yerel yönetimler tarafından desteklenmesi ve küreselleşmenin etkilerini en aza indirmeye çalışılması için gerekli girişimlerde bulunulması acilen gündeme getirilmelidir. Geleneksel meslekleri icra eden son ustalar hayatta iken bu mesleklere dair bilgi ve tecrübe birikimlerinin aktarımının sağlanmaması durumunda o bilgi ve tecrübelerde ustalar ile birlikte yok olmaya mahkûm kalacaktır.

Kaynaklar

- Altıntaş, Kadir Murat (2016). Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkârlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi, **Bilig**, Sayı: 77.
- Artun, Erman (2005). Halk Kültüründe Değişimin Topluma Etkisi ve Sonuçları, **Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Motif Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Asafu-Adjaye, John (1996). Traditional Production Activities and Resource Sustainability: The Case of İndigenous Societies in Cape York Peninsula, Australia, **International Journal of Social Economics**, Cilt: 23, Sayı: 4-5-6.

Baykara, Tuncer (1984). Yatağan Her Şeyi ile Tarihi Yaşatma Denemesi, **Studia Culturae Islamiace No: 21, Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa**, Tokyo University of Foreign Studies. Tokyo-Japan.

Danışman, H. H. Günhan (2005). Küreselleşme ve Zanaatçı-Teknoloji Ustalarının Çaresizliği, **Osmanlı Bilimi Araştırmaları (Emre Dölen Armağanı)**, Cilt: 6, Sayı: 2.

Ekici, Metin (2007). **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayınlar, Ankara.

Ersoy, Ruhi (2006). Gelenek/Değişim ve Kıbrıs'ta Türk Kimliği, **Türk Bilig Dergisi**, Sayı: 12, Ankara.

Göka, Erol (2003). Bugün: Dünün ve Yarının İlginç Bir Karışımı, **Türkiye Günlüğü**, Sayı: 75.

Haytoğlu, Ercan (2006). **Denizli'de Tabaklık (Dünden Bugüne)**, Fakülte Kitapevi Yayınları, Isparta.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58223d289c9993.63532761 Erişim Tarihi: 09.11.2016

Kaya, Yaşar ve Tatar, Taner (2008). **Gelenekten Geleceğe Kalıplaşan Yenilik**, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.

Koizhaiganova, Meruyert ve Koyuncu Okca, Ayşegül (2015). Geçmişten Günümüze Denizli'de Dericilik Faaliyetleri, **Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Prof. Dr. Muhammet Yelten Armağı Sosyal Bilimler/Social Science Sayısı**, Volume: 10/6, Spring 2015, Ankara.

Kolaç, Emine (2009). Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma, Bilinç ve Duyarlılık Oluşturmada Türkçe Eğitiminin Önemi-The Importance of Turkish Language Education in Protecting and Raising Awareness on Intangible Cultural Heritage, **Millî Folklor Dergisi**, Yıl: 21, Sayı: 82.

Koyuncu, Ayşegül (2007). Burdur'da Kaybolmaya Yüz Tutmuş Kimi Meslekler", **1. Burdur Sempozyumu (16-19 Kasım 2005 Burdur)**, Cilt: 1, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü Sempozyum Dizisi: 1, Fakülte Kitap Evi Baskı Merkezi, Burdur.

Kök, Şaban (2005). Avdan Köyünde Ahşap Oymacılığı, **Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 7.

Küçükerman, Önder (1985). **Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığında Örnekler**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Oğuz, Öcal (2008). "Unesco Ve Geleneğin Ustaları Unesco-et Maître de la Tradition", **Millî Folklor Dergisi**, Yıl: 20, Sayı: 77.

Öter, Zafer (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, **Millî Folklor**, Yıl: 22, Sayı: 86.

- Prasad, D. V. (2005), Maintenance of Traditional Occupation: A Case from The Telugu Speaking Artisan Community in The Islans, **Journal of Social Sciences**, Cilt: 11, Sayı: 2.
- Sarıoğlu, Halide (2005). El Sanatlarını Milli Değer Olarak Algılamak. **Milli Folklor Dergisi**, Ankara, Sayı: 66.
- Sözen, Metin (1998). **Geleneksel Türk El Sanatları**, Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- Toker, Tarhan (1977). Denizli Ekonomisi, Denizli: Denizli Holding A.Ş.
- Türktaş, Metin (2014). Yeşilyuva’da Ayakkabıcılık. **Yeşilyuva Bildiriler**, Denizli Grup Gazetecilik Matbaacılık Ltd. Şti., Denizli.
- Türktaş, Metin (2004a). Denizli Bakırcılar Çarşısından Günümüze Ulaşan Çekiç Sesleri, **Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 1.
- Türktaş, Metin (2004b). Denizli’de Debbağlık (Tabaklık-Dericilik), **Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 2.
- Türktaş, Metin (2004c). Denizli’de Keçecilik, **Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 3.
- Türktaş, Metin (2004d). Denizli’de Demircilik Sanatının Dünü, Bugünü, **Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 4.
- Türktaş, Metin (2005a). Kaybolan Bir Meslek Saraçlık, **Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 5.
- Yazar, Tarık ve Aslan, Tamer (2013). Biçimlerin Temel İlkeleri Bağlamında Simge Olarak Geleneksel Türk Cam Sanatı ve Gelişimi-Traditional Turkish Art of Glass-Making As A Symbol Within The Context of Basic Principles of Style And Its Development, **The Journal of Academic Social Science Studies-JASSS**, Volume: 6, Issue: 3.
- Yıldırım, Dursun (1998). **Türk Bitiği**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yurtseven, H. Rıdvan ve Kaya, Ozan (2010). Topluluk Girişimciliği ve Geleneksel Meslekler, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi-Journal of Entrepreneurship and Development**, Yıl: 5, Sayı: 2.